БЕЗПОСЕРЕДНІЙ ОБ'ЄКТ ПРЕДСТАВНИЦТВА В СУДІ БЕЗ ПОВНОВАЖЕНЬ

БУЛГАКОВА Оксана Дмитрівна - здобувачка кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ

УДК 343.364
DOI 10.32782/EP.2023.4.39

У статті визначено, що встановлення безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення має важливе значення для з'ясування характеру й ступеня суспільної небезпечності вчиненого діяння, правильної його кваліфікації, надає можливість чітко розмежувати суміжні кримінальні правопорушення. Природу кримінального правопорушення максимально повно відображають ті конкретні суспільні відносини, які є безпосереднім об'єктом. Аргуменртовано, що основним безпосереднім об'єктом представництва в суді без повноважень є суспільні відносини, які нерозривно пов'язані із суспільними відносинами, що є родовим і видовим об'єктом цього кримінального правопорушення та є частиною останніх. Тому суспільні відносини, що є основним безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 400-1 Кримінального кодексу України, слід також визначати крізь призму забезпечення виконання іншими суб'єктами законної професійної діяльності, які сприяють здійсненню правосуддя. Безпосередній об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 400-1 Кримінального кодексу України, є встановлений законом порядок здійснення правосуддя, який забезпечує діяльність захисника чи представника особи щодо надання ними правової допомоги. Представництво в суді без повноважень, а так само умисне невнесення адвокатом до ордера відомостей щодо обмежень повноважень, встановлених договором про надання правничої допомоги, тягнуть за собою порушення суспільних відносин щодо визначеного законом порядку діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, їх апарату, об'єднань громадян, підприємств, установ й організацій незалежно від форми власності в частині підготовки, складання, використання та видачі офіційних документів, а також посвідчення фактів, що мають юридичне значення. Додатковим безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 400-1 Кримінального кодексу України, буде визначений законом порядок діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, їх апарату, об'єднань громадян, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності в частині підготовки, складання, використання та видачі офіційних документів, а також посвідчення фактів, що мають юридичне значення.

Ключові слова: безпосередній об'єкт, кримінальне правопорушення, представництво, повноваження, суд, адвокат, прокурор.

Постановка проблеми

Встановлення безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення має важливе значення для з'ясування характеру й ступеня суспільної небезпечності вчиненого діяння, правильної його кваліфікації, надає можливість чітко розмежувати суміжні кримінальні правопорушення. Природу кримінального правопорушення максимально повно відображають ті конкретні суспільні відносини, які є безпосереднім об'єктом.

Чимало вчених акцентують на тому, що сутність безпосереднього об'єкта нерідко пов'язана з вказівкою на конкретне злочин-

не посягання [3, с. 58; 4, с. 94]. Стаття 400-1 КК України передбачає кримінальну відповідальність за представництво в суді без повноважень. Отже, кримінально-правовій охороні підлягають суспільні відносини, що забезпечують виконання іншими суб'єктами законної професійної діяльність, які сприяють здійсненню правосуддя.

У такому випадку важливо зазначити, що правосуддя здійснюють суди за участю інших суб'єктів, яким також завдають шкоди у випадку порушення встановлених правил поведінки, що підпадають під охоронну функцію закону про кримінальну відповідальність. Тож об'єкт кримінального правопорушення «представництво в суді без повноважень» охоплює також інші охоронювані законодавством суспільні відносини, зокрема ті, які стосуються надання правової допомоги й реалізації особами власних прав і свобод, що не дає змогу в категоричній формі стверджувати, що об'єктом є виключно правосуддя, а тому це питання підлягає додатковому дослідженню.

Формулювання цілей

Метою статті є дослідження безпосереднього об'єкта представництва в суді без повноважень.

Виклад основного матеріалу

Кожен має право на правову допомогу. У випадках, визначених законом, таку допомогу надають безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Порядок й умови надання правової допомоги визначені законом. Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги під час вирішення справ у судах в Україні діє адвокатура [6]

Також слід акцентувати увагу й на класифікації об'єктів кримінального правопорушення «по горизонталі», що передбачає виокремлення на рівні безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення основного й додаткового. Своєю чергою останні поділяють на додатковий обов'язковий (зазнає посягання в будь-якому випадку вчинення цього злочину) і додатковий факультативний (може зазнавати або не зазнавати посягання у випадку вчинення цього злочину) [3, с. 58; 4, с. 95]. Основний безпосередній об'єкт завжди визначають з огляду на родовий та видовий об'єкти, він є їх частиною. Натомість додатковий безпосередній об'єкт може стосуватися абсолютно іншої групи суспільних відносин, які разом з основним об'єктом зазнають або можуть зазнавати посягання.

Представник, який не був уповноважений на здійснення представництва особою, яка є учасником, фактично використовує суд, який здійснює правосуддя та вирішує питання, віднесені до його юрисдикції, як засіб вчинення кримінального правопорушення, оскільки це кримінальне правопорушення може бути вчинене лише з прямим умислом. За таких умов відправлення правосуддя не призводить до правових наслідків, безпосередньо судовий процес здійснюється з порушенням прав і свобод заявленого учасника справи, а державні органи витрачають свої ресурси даремно. Крім того, диспозиція ст. 400-1 КК України передбачає кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення суду про повноваження представляти іншу особу в суді, а так само умисне невнесення адвокатом до ордера відомостей щодо обмежень повноважень, встановлених договором про надання правничої допомоги. Кваліфікуючими ознаками цього діяння законодавець визначив ті самі дії, які вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб. Наявність зазначеної норми в розділі XVIII КК України свідчить про потребу охороняти суспільні відносини, що виникають у сфері здійснення правосуддя, зокрема реалізації права на професійну правничу допомогу та виконання завдань судочинства. Водночас виникають дискусії щодо необхідності охорони суспільних відносин у такий спосіб, оскільки діяння, передбачене ст. 400-1 КК України, не є настільки суспільно небезпечним для запровадження кримінальної відповідальності за його вчинення, а наявність суміжних норм права цілком забезпечує недопущення завідомо неправдивого повідомлення суду про повноваження представляти іншу особу в суді. Ця стаття також створює невиправдані ризики перешкоджання адвокатській діяльності, а отже, обговорювана норма КК України може не

сприяти, а, навпаки, зашкодити суспільним відносинам у сфері правосуддя, що не врахував законодавець під час внесення змін до закону про кримінальну відповідальність [2, с. 50]. Під час визначення безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення недоцільним є критерій високої соціальної значущості цінностей, що зазнають посягання.

На нашу думку, *безпосередній об'єкт злочину, передбаченого ст. 400-1 КК України, є встановлений законом порядок здійснення правосуддя, який забезпечує діяльність захисника чи представника особи щодо надання ними правової допомоги.*

Додатковий безпосередній об'єкт – це лише ті суспільні відносини, яким разом з основним об'єктом завдається або виникає загроза заподіяння шкоди, але які не складають сутність цього злочину. Таким об'єктом можуть бути лише відносини, поставлені законодавцем під охорону закону, тобто відносини, визначені як такий об'єкт законодавцем. Додатковий безпосередній об'єкт може бути двох видів: обов'язковий (необхідний) і необов'язковий (факультативний). Додатковий обов'язковий об'єкт – це такий, що в зазначеному складі злочину «страждає» завжди, у будь-якому випадку вчинення певного злочину. Цьому об'єкту, як і основному, завжди заподіюють шкоду внаслідок вчинення злочину. Додатковий факультативний об'єкт – це такий, який у випадку вчинення певного злочину може існувати поряд з основним чи може бути відсутнім. Якщо внаслідок певного злочинного посягання завдано шкоди також факультативному об'єкту, за всіх інших рівних умов є свідченням вищої суспільної небезпечності вчиненого діяння та має враховуватися під час визначення міри покарання винному [5, с. 101].

Отже, основним безпосереднім об'єктом представництва в суді без повноважень є суспільні відносини, які нерозривно пов'язані із суспільними відносинами, що є родовим і видовим об'єктом цього кримінального правопорушення та є частиною останніх. Тому суспільні відносини, що є основним безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 400-1 КК України, слід також визначати крізь призму забезпечення виконання іншими суб'єктами законної професійної діяльності, які сприяють здійсненню правосуддя.

Стосовно *додаткового безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення*, на нашу думку, представництво в суді без повноважень, а так само умисне невнесення адвокатом до ордера відомостей щодо обмежень повноважень, встановлених договором про надання правничої допомоги, тягнуть за собою порушення суспільних відносин щодо визначеного законом порядку діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, їх апарату, об'єднань громадян, підприємств, установ й організацій незалежно від форми власності в частині підготовки, складання, використання та видачі офіційних документів, а також посвідчення фактів, що мають юридичне значення. Тому додатковим безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення буде визначений законом порядок діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, їх апарату, об'єднань громадян, підприємств, установ й організацій незалежно від форми власності в частині підготовки, складання, використання та видачі офіційних документів, а також посвідчення фактів, що мають юридичне значення.

Для правильного визначення суті об'єкта кримінально-правової охорони, механізму посягання на нього необхідно визначити його структуру, зв'язки елементів, оскільки «при вчиненні кримінального правопорушення винна особа впливає безпосередньо не на суспільні відносини в цілому, а насамперед на їх окремі структурні елементи» [7].

Суспільні відносини однаково можуть складатися між учасниками суспільних відносин різного порядку, зокрема між фізичними або юридичними особами, їх об'єднаннями, державою, територіальною громадою, органами державної влади й органами місцевого самоврядування чи будь-якими іншими соціальними утвореннями, які вступають у відносини (взаємодію) між собою або з іншими соціальними утвореннями чи особами. Соціальний зв'язок визначає характер і роль учасників суспільних відносин, а характер і статус учасника (учасників) суспільних відносин можуть тільки визна-

чати їх специфіку, утім загалом не впливають на природу таких відносин та визнання їх суспільними, так само як не впливає на правове забезпечення охорони таких суспільних відносин. Мінімальна кількість таких учасників має бути не менше ніж два [1, с. 122], оскільки за наявності тільки одного учасника як взаємодія, так і суспільні відносини є неможливими, а максимальна – може бути необмеженою.

Визначення такого кола учасників суспільних відносин ґрунтується, по-перше, на положеннях диспозиції ст. 400-1 КК України, а по-друге, на уявленні про встановлений порядок здійснення правосуддя.

Будь-які суспільні відносини утворюють певну єдність складових. Тричленна структура суспільних відносин, на нашу думку, найзмістовніше відображає їх суть. Це такі елементи суспільних відносин:

1) предмет відносин (усе, з приводу чого чи у зв'язку з чим існують ці відносини). У нашому дослідженні предметом є встановлений порядок здійснення правосуддя;

2) суб'єкти відносин. До складу будь-яких суспільних відносин входять їх суб'єкти, якими є: держава, колективи, юридичні особи, окремі громадяни. У тих випадках, коли суб'єктами суспільних відносин є, наприклад, держава, матеріальним субстратом цього суб'єкта завжди є люди, тож саме через них здійснюється діяльність держави, її органів. Тому має рацію В. Я. Тацій, який вважає, що «суспільні відносини виступають в кінцевому підсумку як певні зв'язки між людьми (спільностями людей) в процесі їх матеріального і духовного життя» [7].

Відповідно до виконуваних функцій, суб'єктами відносин правоохоронної діяльності є, з одного боку, особи, які здійснюють правосуддя та які забезпечують діяльність захисника чи представника особи щодо надання ними правової допомоги, а з другого – інших суб'єктів, яким також завдають шкоди внаслідок порушення встановлених правил поведінки, що підпадають під охоронну кримінального законодавства;

3) соціальний зв'язок між учасниками суспільних відносин.

Ці елементи взаємодіють між собою. Слід також зазначити, що кожен із цих структурних елементів суспільних відносин сам собою не може достатньо точно відображати суть суспільних відносин. Тому ми не поділяємо позицію про те, що в низці випадків безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення можуть бути не суспільні відносини, а їх елементи [7]. Вказівка на суб'єкта, як і на будь-який інший структурний елемент суспільних відносин, ще не визначає тих суспільних відносин, яким справді заподіяли шкоду конкретним кримінальним правопорушенням. Отже, пізнання об'єкта кримінального правопорушення пов'язано з пізнанням його структурних елементів.

Висновки

Встановлення безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення має важливе значення для з'ясування характеру й ступеня суспільної небезпечності вчиненого діяння, правильної його кваліфікації, надає можливість чітко розмежувати суміжні кримінальні правопорушення. Природу кримінального правопорушення максимально повно відображають ті конкретні суспільні відносини, які є безпосереднім об'єктом.

Безпосередній об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 400-1 КК України, є встановлений законом порядок здійснення правосуддя, який забезпечує діяльність захисника чи представника особи щодо надання ними правової допомоги.

Представництво в суді без повноважень, а так само умисне невнесення адвокатом до ордера відомостей щодо обмежень повноважень, встановлених договором про надання правничої допомоги, тягнуть за собою порушення суспільних відносин щодо визначеного законом порядку діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, їх апарату, об'єднань громадян, підприємств, установ й організацій незалежно від форми власності в частині підготовки, складання, використання та видачі офіційних документів, а також посвідчення фактів, що мають юридичне значення.

Додатковим безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 400-1 КК України, буде визначе-

ний законом порядок діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, їх апарату, об'єднань громадян, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності в частині підготовки, складання, використання та видачі офіційних документів, а також посвідчення фактів, що мають юридичне значення.

Література

1. Грудзур О. М. Об'єкт злочинів у сфері службової діяльності. *Підприємництво, господарство і право.* 2009. № 12. С. 121–125.

2. Дорошенко К. К. Кримінальна відповідальність за представництво в суді без повноважень: питання необхідності та ризиків запровадження. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2022. № 59. С. 50–54. (Серія «Юриспруденція»).

3. Коржанський М. Й. Об'єкт і предмет злочину : лекція. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 1997. 112 с.

4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Ю. В. Александров, В. І. Антипов, О. О. Дудоров та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. Вид. 5-те, переробл. та доповн. Київ : Атіка, 2009. 408 с.

5. Кримінальне право України: частина загальна : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закладів освіти / [М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.] / за ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Київ–Харків : Юрінком Інтер, 2002. 416 с.

6. Про судоустрій України : Закон України від 7 лип. 2010 р. № 2453-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2453-17#Text.

7. Фролова О. Г. Злочинність і система кримінальних покарань (соціальні, правові та кримінологічні проблеми й шляхи їх вирішення за допомогою логіко-математичних методів) : навч. посіб. Київ : АртЕк, 1997. 205 с.

DIRECT OBJECT OF REPRESENTATION IN COURT WITHOUT AUTHORITY

The article determines that establishing the direct object of a criminal offense is important for clarifying the nature and degree of social danger of the committed act, its correct qualification, and provides an opportunity to clearly distinguish related criminal offenses. The nature of a criminal offense is most fully reflected by those specific social relations that are the immediate object. It is argued that the main direct object of representation in court without authority is social relations, which are inextricably linked with social relations, which is the generic and specific object of this criminal offense and is part of the latter. Therefore, social relations, which are the main direct object of the criminal offense provided for in Art. 400-1 of the Criminal Code of Ukraine, should also be determined through the prism of ensuring the performance of legal professional activities by other subjects that contribute to the administration of justice. The direct object of the criminal offense provided for in Art. 400-1 of the Criminal Code of Ukraine, there is a procedure established by law for the administration of justice, which ensures the activity of a defender or a person's representative regarding their provision of legal assistance. Representation in court without authority, as well as the lawyer's deliberate failure to include in the warrant information regarding the limitations of authority established by the contract on the provision of legal aid, entail a violation of public relations regarding the legally defined order of activity of state bodies, local self-government bodies, their apparatus, associations citizens, enterprises, institutions and organizations, regardless of the form of ownership, in terms of preparation, compilation, use and issuance of official documents, as well as certification of facts that have legal significance. An additional direct object of the criminal offense provided for in Art. 400-1 of the Criminal Code of Ukraine, the procedure for the activities of state bodies, local self-government bodies, their apparatus, associations of citizens, enterprises, institutions and organizations, regardless of the form of ownership, will be determined by law in terms of preparation, drafting, use and issuance of official documents, as well as certification of facts that have legal significance.

Key words: direct object, criminal offense, representation, authority, court, lawyer, prosecutor.